

July 2001

ทางเลือกของการศึกษาไทย : แนวนโยบายใหม่

ไพฑูรย์ สินลารัตน์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

สินลารัตน์, ไพฑูรย์ (2001) "ทางเลือกของการศึกษาไทย : แนวนโยบายใหม่," *Journal of Education Studies*: Vol. 30: Iss. 1, Article 2.

DOI: 10.58837/CHULA.EDUCU.30.1.2

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol30/iss1/2>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ทางเลือกของการศึกษาไทย : แนวนโยบายใหม่

ไทรุภย์ สิบสารรัตน์

ในการนำเสนอทางเลือกใหม่ของการศึกษาไทยจะได้พิจารณาการศึกษาในสองเรื่องใหญ่ คือ การศึกษาของประเทศสามกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่พูดภาษาอังกฤษ กลุ่มเอเชียตะวันออกและกลุ่มสังคมนิยม และความพยายามของไทยบางส่วน หลังจากนั้นจะได้พิจารณาทางเลือกที่ควรจะเป็นของไทยเพื่อเป็นแนวในการนำเสนอโยบายของการศึกษาไทยต่อไป

ภาพรวมจากการศึกษาของต่างประเทศ

การศึกษาสามกลุ่มประเทศได้ชี้ให้เห็นความต่างและความเหมือนบางประการจากตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ ๑

ภาพรวมของนโยบายพื้นฐานทางการศึกษาของ ๓ กลุ่มประเทศ

กลุ่มที่พูดภาษาอังกฤษ	กลุ่มเอเชียตะวันออก	กลุ่มสังคมนิยม
๑. กำหนดคุณลักษณะเชิงก้าวหน้า เช่น การแข่งขัน เสรีภาพ การคิด การแข่งขัน	๑. เน้นการพัฒนาจิตใจ ร่างกาย	๑. เน้นการศึกษาพื้นฐาน
๒. การเน้นคุณภาพมาตรฐานสูง	๒. การยอมรับนับถือ/ร่วมมือ	๒. การศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรม
๓. ความหลากหลายทางการศึกษา	๓. การสร้างสังคมที่สงบและสันติ	๓. ให้คนทำงานได้
๔. การศึกษาเกิดขึ้นตลอดเวลา/ตลอดชีวิต/	๔. การศึกษาในบ้านที่ทำงานและที่อื่น ๆ	๔. กระจายอำนาจ
๕. การมีส่วนร่วมของพ่อแม่	๕. เน้นปัจเจกบุคคล/ผู้เรียน	๕. รวมพลังจากทุกฝ่าย
๖. การมีส่วนร่วมของชุมชน	๖. เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต	๖. เน้นคุณภาพ
๗. สร้างการศึกษาให้แข่งขันได้	๗. เน้นความหลากหลายและกระจายอำนาจ	๗. เน้นประสิทธิภาพ
	๘. เน้นความเป็นเลิศและนานาชาติ	๘. เน้นการคงวัฒนธรรมของตนเอง

จากภาพรวมดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการพัฒนานโยบายและการกำหนดเป็นนโยบายจะมีจุดรวมของความทันสมัย ความเป็นสากลและความสามารถในการแข่งขัน คือคุณสมบัติและวิธีการของการเข้าสู่โลกสมัยใหม่ ที่มีการแข่งขันและมีการเชื่อมโยงถึงกันและมีการเรียนรู้ หybridize กันและกันอยู่ ในขณะที่เดียวกันก็มีการคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมเฉพาะของตนเองไว้ส่วนหนึ่ง

ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดเจน คือคุณสมบัติและวิธีการที่มีลักษณะทันสมัย ความเป็นนานาชาติ เราจะพบที่ตรงกันและมีส่วนร่วมกันคือ

๑. การกำหนดคุณสมบัติให้คิด สร้าง พัฒนา
๒. การกำหนดให้การศึกษามีความหลากหลาย มีทางเลือก
๓. การกำหนดการดำเนินงานให้มีคุณภาพ/ประสิทธิภาพ
๔. การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น โรงเรียน
๕. การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ผู้ปกครอง

ในขณะที่การคงเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของสังคมก็ยังคงมีอยู่อย่างชัดเจนในกลุ่มประเทศทางเอเชียตะวันออกและกลุ่มประเทศสังคมนิยม ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจน คือ

๑. การกำหนดคุณสมบัติทางด้านจิตใจ ความดี ความงาม
๒. การเน้นความเป็นอันหนึ่งอันเดียว ความร่วมมือในสังคม
๓. การเน้นวัฒนธรรม/เอกลักษณ์เฉพาะสังคม
๔. การเน้นประโยชน์ คุณค่าที่ชัดเจนของการศึกษา
๕. การเน้นการพัฒนาสังคมให้มีความกลมกลืน และสันติ

โดยภาพรวมดังกล่าวเราจึงอาจจะพิจารณาได้ว่าการกำหนดแนวทางของการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะในแนวนโยบายใหม่นั้น เราจะเห็นแนวทาง ๒ กระแสที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน คือ **กระแส นานาชาติ** หรือกระแสสากลซึ่งเป็นกระแสหลักที่ส่งผ่านโดยภาษาอังกฤษมาจากประเทศที่พูดภาษาอังกฤษเป็นหลัก กับอีกกระแสหนึ่ง คือ **กระแสพื้นฐานเดิม** กระแสของการรักษาและพัฒนาค่านิยมของตนเองไว้ในระดับหนึ่ง ทั้งสองกระแสอาจจะขยายความเพื่อการเปรียบเทียบที่ชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้คือ

ตารางที่ ๒

ตารางเปรียบเทียบกระแสนโยบายในการพัฒนาการศึกษา

กระแสนานาชาติ	กระแสพื้นฐานเดิม
๑. เน้นเสรีภาพ	๑. เน้นคุณธรรม จริยธรรม
๒. เน้นการคิด สร้าง พัฒนา	๒. เน้นวัฒนธรรม
๓. เน้นความหลากหลาย	๓. เน้นความกลมกลืน
๔. เน้นคุณภาพ/ประสิทธิภาพ	๔. เน้นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
๕. เน้นการกระจายอำนาจ	๕. เน้นการร่วมมือ
๖. เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน	๖. เน้นประโยชน์
๗. เน้นการแข่งขัน	๗. เน้นจิตใจที่ดั่งาม

ทั้งสองแนวทางจะนำไปสู่วิธีคิดและวิธีปฏิบัติในเชิงนโยบายของประเทศที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเดิมและเปิดรับอารยธรรมใหม่เข้ามาในสังคมของตนเองโดยเฉพาะของกลุ่มประเทศทางเอเชียเป็นอย่างมาก

ทางเลือกของการศึกษาไทย

ปรากฏการณ์ของทางเลือกของการศึกษาไทย จะเห็นปรากฏ ๒ กระแสสอดคล้องกับปรากฏการณ์ในระดับนานาชาติค่อนข้างชัดเจน โดยที่กระแสแรกเป็นกระแสหลักที่เน้นการพัฒนาในแนวสมัยใหม่มุ่งเน้นมาตรฐาน และการดำเนินงานในระดับนานาชาติ ส่วนอีกกระแสนั้นเป็นกระแสรองเน้นที่ชุมชน ท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๑. ทางเลือกของกระแสหลัก

การพัฒนาการศึกษาในแนวทางของกระแสหลักนี้เป็นการพัฒนาการศึกษา เพื่อ

ส่งเสริมและสนองตอบการพัฒนาเศรษฐกิจในแนวทางของอุตสาหกรรมทุนนิยมและความเป็นนานาชาติไปพร้อมกัน แนวคิดนี้อาจกล่าวได้ว่าได้เริ่มมาตั้งแต่สมัยที่ เซอร์จอห์น เบาว์ริง เข้ามาเจรจาการค้ากับไทย ในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นแล้ว แต่ยังไม่กว้างขวางและยังไม่มีผลกระทบต่อสังคมไทยมากนัก จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อประเทศไทยเริ่มพัฒนาประเทศตามแนวทางของอุตสาหกรรมตามแบบอย่างของประเทศทุนนิยมและมีการจัดตั้งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจขึ้น หลังจากนั้นก็ได้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติขึ้นเป็นฉบับแรก เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๔ โดยมีเป้าหมายของแผนดังนี้ (สามทศวรรษแห่งการพัฒนาประเทศ, ๒๕๓๖ : ๒๕)

๑. ยกระดับอัตราการเพิ่มรายได้ประชาชาติจากร้อยละ ๔ เป็น

- ร้อยละ ๕ ต่อ ปี และเมื่อหักอัตรา
การเพิ่มของประชากรที่คาดว่าจะ
เพิ่มร้อยละ ๒ ต่อปีออกแล้ว
รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลจะเพิ่มขึ้น
ร้อยละ ๓ ต่อปี
๒. รักษาาระดับของการสะสมทุนใน
อัตราเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ
๑๕ ของรายได้ประชาชาติ
  ๓. เพิ่มมูลค่าผลิตผลทางการเกษตร
ประมาณร้อยละ ๓ ต่อปี
  ๔. เพิ่มมูลค่าผลิตผลทางการ
อุตสาหกรรมและเหมืองแร่จาก
ร้อยละ ๑๐ ของรายได้ ประชาชาติ
ในปี ๒๕๐๔ เป็นร้อยละ ๑๒
ของรายได้ประชาชาติในปี ๒๕๐๖
  ๕. เพิ่มพลังการผลิตไฟฟ้าจาก
๑๓๘,๐๐๐ กิโลวัตต์ ในปี ๒๕๐๓
เป็น ๓๗๐,๐๐๐ กิโลวัตต์ ในปี
๒๕๐๖
  ๖. ก่อสร้างทางหลวงใหม่เป็นระยะ
ทาง ๑,๐๐๐ กิโลเมตร และ
ปรับปรุงถนนที่มีอยู่ให้ได้
มาตรฐานเป็นระยะทาง ๑,๐๐๐
กิโลเมตร
  ๗. กำหนดเป้าหมายเพื่อการ
พัฒนาการขนส่ง การคมนาคม
การสาธารณสุขและการศึกษา
  ๘. ดำเนินการให้มูลค่าสินค้าส่งออก
และสินค้านำเข้าเพิ่มขึ้นในอัตรา
ร้อยละ ๔ ต่อปี และให้มีเสถียรภาพ
ในดุลการชำระเงินด้วย
  ๙. สร้างบรรยากาศให้เหมาะสมต่อ
การรักษาเสถียรภาพทาง
เศรษฐกิจ
  ๑๐. เพิ่มรายจ่ายในงบประมาณปีละ
๕๐๐ ล้านบาท โดยเพิ่มงบ
รายจ่ายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ
จากร้อยละ ๒๐ ของงบประมาณ
รายจ่ายทั้งหมดในปี ๒๕๐๔ เป็น
ร้อยละ ๒๙ ของงบประมาณ
รายจ่ายทั้งหมดในปี ๒๕๐๘
  ๑๑. ทางด้านหนี้สาธารณะกำหนดให้ใน
ระยะ ๓ ปีแรกต้องกู้เงินจากต่าง
ประเทศมาใช้ จ่ายในการพัฒนา
เศรษฐกิจจำนวน๓,๐๐๐ล้านบาท
จากจำนวนในงบรายจ่ายเพื่อการ
พัฒนาเศรษฐกิจทั้งสิ้นประมาณ
๑๐,๕๐๐ ล้านบาท

การประกาศใช้แผนพัฒนาฉบับนี้ได้มี
ผู้วิเคราะห์ว่าเป็นแผนที่สำคัญและมี
ความหมายทางประวัติศาสตร์ของการพัฒนา
เศรษฐกิจไทยเป็นอย่างมากเพราะเป็นครั้งแรก
ที่มีการประกาศเจตนารมณ์และทิศทางการ
พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างเป็น
รูปธรรมโดยเน้นหนักการพัฒนาเศรษฐกิจเสรี
ส่งเสริมการลงทุนภาคเอกชน มีความ
สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับต่างประเทศและขยาย
ขอบเขตการวิเคราะห์ปัจจัยในการพัฒนาทั้ง
เงินทุนทุกประเภท ทรัพยากรธรรมชาติ
เทคโนโลยีและทรัพยากรมนุษย์ (สามทศวรรษ
แห่งการพัฒนาประเทศ, ๒๕๓๖ : ๒๔)

หลังจากประกาศใช้แผนแล้วก็ได้มีโครงการพัฒนาเศรษฐกิจต่างๆ ตามมาอีกมาก ซึ่งโครงการต่าง ๆ เหล่านี้มีความจำเป็นที่จะต้องมีบุคลากรต่าง ๆ เพื่อไปดำเนินโครงการเหล่านี้ (กิริศักดิ์ จันทร์จรัสวัฒน์, ๒๕๑๕) ความต้องการดังกล่าวนี้เองนำไปสู่การจัดการศึกษาเพื่อให้ผลิตคนสอดคล้องกับโครงการข้างต้น กระทรวงศึกษาธิการเองก็ได้ตั้งสำนักงานวางแผนพัฒนาการศึกษาในปี ๒๕๐๖ เพื่อรับผิดชอบในการวางแผนผลิตกำลังคนสนองแผนพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมนี้ ดังที่กระทรวงศึกษาธิการมีโครงการต่าง ๆ มากมายในร่างแผนดังกล่าวและแผนฉบับต่อ ๆ มา (สมชัย วุฒิปรีชา, ๒๕๑๙) ในระดับอุดมศึกษายังเห็นภาพนี้ชัดเจนขึ้น ดังคำกล่าวของ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน (๒๕๑๘ : ๓๑) ตอนหนึ่งว่า

“โดยถือว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งผลิตกำลังคนระดับสูงตามความต้องการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม สถาบันอุดมศึกษาในยุคที่มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จึงมักจะได้รับการสนับสนุนให้ขยายงานในสาขาวิชาที่มีความจำเป็นบริเวณที่มีความต้องการกำลังคนมาก และประเทศอยู่ในภาวะที่ขาดแคลนกำลังคนในสาขานั้นๆ ในแต่ละระยะของแผนพัฒนามักจะมีการระบุสาขา กำลังคนที่มีความต้องการ สาขาที่ได้รับการเน้นเสมอมา ตั้งแต่เริ่มมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระยะที่ ๑ ได้แก่สาขาแพทยศาสตร์

เกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สามสาขานี้เป็นหลักที่โดยผลประเมินของทางฝ่ายพัฒนาเศรษฐกิจได้ชี้ให้เห็นเสมอมาว่า มีความต้องการกำลังคนในสาขาเหล่านี้เป็นหลัก”

การดำเนินงานในแนวนี้เป็นไปอย่างกว้างขวาง เมื่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งในช่วงหลังเพิ่มสังคมเข้าด้วย กำหนดแนวทางไปในเชิงของส่งเสริมเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ส่งเสริมการค้า ส่งเสริมรายได้ของประเทศที่เรียกกันว่าเป็นการเติบโตทางเศรษฐกิจ การศึกษาในทุกๆระดับก็ดำเนินการตามมาโดยตลอด การวางแผนการศึกษาที่ภายหลังได้มีการจัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้นก็ได้ทำหน้าที่นี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๒,๓,๔,๕,๖, และ ๗ ซึ่งในครั้งหลังแม้บางแผนเริ่มแต่ฉบับที่ ๕ จะได้เห็นความสมดุลย์ระหว่างเศรษฐกิจและสังคมเน้นการแก้ปัญหาความยากจน เน้นคุณภาพชีวิตมากขึ้น (สามทศวรรษแห่งการพัฒนาประเทศ, ๒๕๓๖ : ๑๒๔) แต่ภาพรวมและการดำเนินงานของแผนก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก จนกระทั่งขึ้นแผนที่ ๘ จึงได้เปลี่ยนเป้าหมายจากเศรษฐกิจมาเป็นตัวคนแทน (การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, ๒๕๓๘)

การเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในแนวทางดังกล่าว เป็นตัวกำหนดและเป็นตัวเร่งให้การศึกษาต้องเตรียมคนให้สอดคล้องสนองตอบกับเศรษฐกิจ ด้วยการผลิตคนไป

ทำงานในภาคอุตสาหกรรม ในธุรกิจการค้า การบริการเป็นหลัก ในการเติบโตของ เศรษฐกิจในช่วงแผน ๖ (๒๕๓๐ -๒๕๓๖) ซึ่งเป็นยุคของแนวคิดประเทศอุตสาหกรรม ใหม่ (นิคส์) กำลังเฟื่องฟูขึ้น การศึกษาเพื่อ ส่งเสริมการพัฒนาประเทศในแนวนี้จึง เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางด้วย

ลักษณะเด่นของการศึกษาในแนวนี้ อยู่ที่โรงเรียนจะต้องสร้างคนให้มีแนวคิด ความรู้และทักษะที่จะทำงานและใช้ชีวิต ในภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจและบริการได้ อย่างดี มีความรู้ความสามารถในการทำงาน ในโรงงานอุตสาหกรรม มุ่งแสวงหาความรู้ และมีการแข่งขันสูง นอกจากนั้นโรงเรียน จะต้องสอนความรู้ และทักษะที่จะทำงานกับ เอกชน ทำงานกับนานาชาติ ทำงานกับ เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ ดังคำวิจารณ์ของ นักการศึกษาทางธุรกิจท่านหนึ่งว่า (จิระ หงส์ลดารมภ์, ๒๕๓๒ ; ๑๑ - ๑๒)

“ทัศนคติของผู้ใช้แรงงานในคุณภาพ ของคนที่ผลิตจากระบบการศึกษายังเป็น แบบเดิม คือ ตอบสนองต่อระบบราชการ และภาคเกษตร การปรับปรุงหลักสูตรให้ เกิดความคล่องตัวเพื่อตอบสนองต่อการเป็น เสือตัวที่ห้า่นั้นเป็นสิ่งที่พึงกระทำโดยเร่งด่วน โดยเฉพาะหลักสูตรที่มีทฤษฎี และปฏิบัติ มากขึ้นและให้ภาคเอกชนมีบทบาทในการ กำหนดหลักสูตร ประเทศเรายังเป็นทัศนคติ เก่า ๆ แรงงานของเรายังขาดคุณสมบัติ สำคัญหลายประการที่จะผลักดันให้ประเทศไทยเจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว คือการมี

ความคิดริเริ่ม การกล้าตัดสินใจกระทำตัว เป็นผู้ประกอบการรุ่นใหม่ การเสี่ยงในการ ลงทุนและการทำตัวให้เข้ากับสังคมนานาชาติ การขาดแคลนคุณสมบัติเหล่านี้ทำให้ ประเทศไทยยังไม่สามารถที่จะเคลื่อนไปสู่ การเป็นนิคส์ได้อย่างเหมาะสม จริงอยู่ใน ปัจจุบันแรงงานจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะใน เมืองหลวงอาจจะปรับตัวได้ดีขึ้นดังที่กล่าวมา แต่โดยเฉลี่ยแรงงานของประเทศทั้งหมด โดยเฉพาะในเมืองอื่น ๆ ที่ไม่ใช่กรุงเทพฯ ยังปรับตัวไม่ได้ดี”

ดังนั้นการพัฒนาการศึกษาในแนวทาง ของการพัฒนาอุตสาหกรรมนี้จึงต้อง เน้นคุณภาพประสิทธิภาพของเด็กและครู เน้นการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ เน้นมาตรฐานกลาง เน้นเทคโนโลยีและ ความก้าวหน้าทางเครื่องมือ เน้นการแข่งขัน ในระดับนานาชาติ และเน้นภาษาและทักษะ สมัยใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์และภาษาอังกฤษ เป็นต้น

๒. ทางเลือกของกระแสรอง

ปรากฏการณ์ของกระแสรองหรืออาจ จะเรียกอีกคำหนึ่งว่ากระแสด้านเลือกนี้เกิด จากการประเมินและวิเคราะห์สภาพของการ ศึกษาที่จัดและดำเนินโดยกระแสหลักและ เห็นว่าปัญหาของกระแสหลักนั้นไม่สามารถ แก้ไขได้เพียงวิธีการของกระแสหลักอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องมองแนวทางใหม่ วิธีการใหม่ และทางเลือกใหม่ ๆ ด้วยพร้อมกันไป ดังที่

คำกล่าวของนักวิชาการศึกษาท่านหนึ่ง (วิทยากร เชียงกูล, ๒๕๓๐ : ๘๖ - ๘๗) ดังนี้

“ความบกพร่องหรือความล้มเหลวของการศึกษาประการแรกที่สุดคือ การมองว่าความรู้เป็นสิ่งสำเร็จเป็นแห่ง ๆ ที่ครูอาจารย์สามารถป้อนให้ศิษย์ หรือศิษย์สามารถท่องจำจากตำราได้ และเมื่อใครก็ตามสามารถท่องจำสิ่งเหล่านี้เข้าไปในหัว มันจะพอกพูนขึ้นไปตามลำดับชั้น ใครจำความรู้ได้มากสอบได้คะแนนดี ก็ถือว่าเป็นคนเก่ง การศึกษาจึงเป็นการอัดเหยียด และเป็น การท่องจำแบบนกแก้ว นกขุนทอง มากกว่าส่งเสริมให้คนรักที่จะเรียนรู้ สามารถที่จะพัฒนาความสามารถความถนัดในตัวออกมาได้อย่างอิสระ หรือคิดเป็นวิเคราะห์เป็น แก้ปัญหาเป็น

การจัดการศึกษาแบบนี้ โดยเฉพาะการแข่งขันให้เด็กต้องเรียนหนังสือตั้งแต่วัยยังไม่พร้อมทำให้เยาวชนส่วนหนึ่งหรือส่วนใหญ่เป็นคนที่ยึดหน้าห้องเรียน และทนเรียนไปอย่างซังกะตาย เพียงเพราะพ่อแม่คาดหวังให้ได้เล่าเรียน และเป็นเพราะสังคมพร่ำสอนว่าคนที่ได้เรียนสูง ๆ เท่านั้นที่จะได้งานสบาย มีเกียรติ มีเงินเดือนสูง

เยาวชนส่วนที่หัวดีหน่อยหรือมีความทะเยอทะยาน มีความมุ่งมั่นสูงหน่อยก็จะเป็นคนที่ยึดจำเก่ง และได้คะแนนชั้นสูง ๆ บางคนก็อาจจะเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน แต่หน่อยที่จะฉลาดรอบด้าน มีไหวพริบที่จะเข้าใจปัญหาอย่างเป็นระบบ รู้จักวิธีแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

ความล้มเหลวประการที่สองก็คือ ทางด้านการสร้างจิตสำนึกให้คนเข้าใจถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันในสังคม การต้องคิดถึงส่วนรวม พี่พวาค้ำซึ่งกันและกัน เพราะการศึกษามุ่งสอนให้คนเห็นแก่ตัว แก่งแย่งแข่งขันกัน ชิงดีชิงเด่นกันมาตั้งแต่ต้น คือตั้งแต่แย่งกันเข้าโรงเรียนดี ๆ เข้าไปแล้ว ก็ต้องแย่งกันทำคะแนนดี ๆ เพราะจะต้องแข่งขันกันในระดับต่าง ๆ ตลอดเวลา จนถึงจบแล้วก็ยังต้องแข่งขันกันหางานทำอีก

แม้ว่านักการศึกษาจะพยายามปรับปรุงหลักสูตร พยายามที่จะให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ เป็นหรือคิดถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตน แต่ก็ล้มเหลว เพราะระบบการศึกษาแบบเก่าที่ทำกันมานั้นฝังรากลึก ครู อาจารย์ส่วนใหญ่ก็คือคนที่ได้รับการศึกษาแบบเก่าคือ กางตำราว่าไปให้นักเรียนท่องจำ กันไป สอบก็สอบแบบใช้ความจำ เพราะง่ายดีสำหรับครู ในเมื่อครูเองก็คิดไม่เป็นวิเคราะห์ไม่เป็นจะไปหวังให้ศิษย์คิดวิเคราะห์ เป็นไปได้อย่างไร”

คำวิจารณ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นปัญหาของการศึกษาที่เกิดจากการพัฒนาในแนวทางของกระแสหลักหลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะปัญหาของหลักสูตรและครูที่เป็นแต่ท่องจำ ปัญหาการเน้นวัตถุ สิ่งของ และการค้า ปัญหาของโรงเรียน และปัญหาของเนื้อหาสาระที่ส่งเสริมความได้เปรียบเสียเปรียบในสังคม ความเห็นแก่ตัว ซึ่งสภาพการณ์นี้เกิดจากแนวทางการพัฒนาประเทศในรูปแบบของกระแสหลักที่เน้นทุนนิยมเสรีและปัจเจกนิยมเป็นสำคัญ

ในทางตรงกันข้าม การพัฒนาประเทศอีกกระแสหนึ่งซึ่งเรียกว่ากระแสรองเป็นการพัฒนาแบบพึ่งตนเองที่มีหลักการสำคัญ คือ (สังคิต พิริยะรังสรรค์, ๒๕๔๑)

“ปรัชญาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองไม่ได้ปฏิเสธ “ลัทธิปัจเจกชนนิยม” ของเศรษฐกิจตลาดเพราะแรงจูงใจในการผลิตของปัจเจกชนและครอบครัวมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

แต่ข้อที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างปรัชญาสองสำนักนี้ก็คือนักเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านแบบพึ่งตนเองเน้นการรวมตัวของชาวบ้านในระดับชุมชนหมู่บ้านและ/หรือตำบล

ในขณะที่เศรษฐศาสตร์กระแสโลกาภิวัตน์ไม่ให้ความสำคัญกับชุมชนหมู่บ้านแต่ให้ความสำคัญกับการรวมตัวของกลุ่มพ่อค้าและสมาคมอุตสาหกรรมในเมืองมากกว่า

ข้อที่แตกต่างอย่างสำคัญประการหนึ่งระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองกับแนวคิดเศรษฐกิจตลาดก็อยู่ตรงนี้เองในขณะนี้ภายใต้ระบบเศรษฐกิจตลาดนั้น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของชาวบ้านมิได้และมีจำนวนมากได้ด้วย แต่กลุ่มเหล่านี้ยากที่จะมีอนาคตได้ในระยะยาว

ในทางตรงกันข้าม แนวคิดเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองยอมรับ สนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนชาวบ้านที่ปรารถนาจะก้าวพ้นจากระดับการผลิตเพียงเพื่อพอกินไปสู่ระดับการแลกเปลี่ยนให้เป็นทั้งเจ้าของทุนและ/หรือผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจเอง

แนวคิดนี้เสนอว่า วัตถุประสงค์ แรงงาน ทักษะทุนและยุทธศาสตร์ทางธุรกิจจะต้องอยู่ภายใต้การตัดสินใจด้วยตัวเองของสมาชิกทุกคน (Self-determination)

รัฐบาลเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนทางด้านข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ในการบริหารการจัดการ การสนับสนุนการทำวิจัยเพื่อการพัฒนาการผลิตและเทคโนโลยีการผลิตตลอดจนปรับปรุงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้ธุรกิจของชุมชนมีอนาคต ในขณะที่แนวคิดเศรษฐกิจตลาดให้เสรีภาพแก่เกษตรกรในฐานะปัจเจกบุคคลอย่างเต็มเปี่ยมในการเข้าไปซื้อ-ขาย แลกเปลี่ยนกับระบบเศรษฐกิจตลาด แต่เสรีภาพของเกษตรกรที่ปราศจากการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนขาดการส่งเสริมรากฐานแห่งความสมานฉันท์ของชุมชนก็มักจะนำพาเกษตรกรไปสู่การเป็นหนี้สินล้นเหนียวประดาตัวและต้องพึ่งพาเศรษฐกิจตลาดมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ”

จะเห็นได้ว่าแนวคิดนี้เปลี่ยนแนวคิดเปลี่ยนวิธีการเปลี่ยนจุดเน้นจากต่างประเทศมาเป็นของไทย ของชุมชน และมีเป้าหมายที่ความเชื่อมั่นและความร่วมมือของชุมชนเป็นสำคัญ เน้นความสุข และความสมานฉันท์ในชุมชนเป็นหลัก

ตามแนวทางของการพัฒนาในแนวนี้เองจะทำให้การศึกษาเปลี่ยนไป โดยการจะต้องหันมาเน้นชุมชนเป็นหลักใหญ่เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักเข้าไปและเห็นแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองได้อย่างจริงจัง ดังทัศนะของ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง นักการ

ศึกษาอาวุโส (เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา, ๒๕๓๙ : ๒๒) ที่ว่า

“เรามีภูมิธรรมมากกว่าจะเป็นปรัชญาในความหมายทางหลักวิชาสากล และยังไม่ได้นำมาใช้ให้เกิดผลต่อการศึกษาอย่างตรงๆ และเด่นชัดเรามีพุทธปรัชญา... และเราก็รับลัทธิพราหมณ์ไว้ชั้นเต็ม การรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ วิทยาการสมัยใหม่ของเรานั้นยังไม่ได้เอาเข้ามาประสานประโยชน์กับพื้นฐานความคิดที่เป็นของเดิม แล้วตั้งเป็นแนวคิดหรือคตินิยมในการจัดการศึกษาของเราในยุคปัจจุบันให้เป็นการเด่นชัด และเป็นรากแก้วของการศึกษาแต่อย่างใด ท่านผู้ใหญ่ในอดีต... ท่านคิดการณ์อย่างนักปฏิบัติ ท่านมองอะไรได้ลึกตามแบบของท่าน แต่สิ่งเหล่านั้นยังไม่ได้ก่อตัวขึ้นเป็นแนวความคิดเป็นระบบ ระเบียบหรือมีผู้เข้าใจร่วมกันจำนวนมากพอที่จะให้เกิดพลัง “การศึกษาได้สร้างคนยุคใหม่ขึ้นสำเร็จแล้ว มีความพร้อมที่จะสร้างอารมณร่วมกัน สร้างปรัชญาและวิธีการต่างๆ ที่ดีงาม ความคิดข้อนี้ น่าจะเป็นเครื่องก่อให้เกิดกำลังใจที่จะคิดสร้างสรรค์ การศึกษาที่มีบุคลิกเป็นของเราเองต่อไปกระมัง”

นอกจากนั้นนักพัฒนาชุมชนในแนวทางของกระแสรองคือ ผู้ใหญ่ วิบูลย์ เข็มเฉลิม (ฉันทนา บรรพศิริโชติ และสุริชัย หวันแก้ว, ๒๕๓๙ : ๓๓) ก็ยังได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า

“ในหนังสือที่เด็กเรียนนั้นพูดถึงไม้ที่ ผมไม่อยากเอ่ยชื่อหลายตัว ซึ่งเป็นไม้ที่นำ

เข้ามาเกือบทั้งหมด ผมเห็นว่า ข้อสำคัญของการศึกษาน่าจะต้องสร้างความต่อเนื่อง หมายถึง ความต่อเนื่องของเนื้อหาที่มันมีมาก่อนในสังคมวัฒนธรรมของไทย กับความต่อเนื่องที่มันเกิดขึ้นในยุคของการพัฒนาคุณนี้ เพราะยุคนี้เราอาจจะยอมรับว่า การที่จะกลับไปมีชีวิตในอนาคตเมื่อ ๕๐ ปี เมื่อ ๑๐๐ ปีที่แล้วคงไม่ใช่ แต่การที่เอาคนที่ยังติดอยู่กับความคิดเมื่อ ๕๐ ปีที่แล้วมาอยู่กับการพัฒนาตรงนี้ ผมก็ยังนึกไม่ออกว่าเขาจะสามารถทำอะไรได้มากไปกว่าที่จะเป็นเพียงแค่แรงงานราคาถูก ผมกำลังคิดว่า ถ้าเราทำให้เด็กเหล่านี้ซึ่งเป็นเด็กที่บริสุทธิ์อยู่ ซึ่งเขายังซึมซับธรรมชาติจากสายเลือดเดิมและก็ยังไม่ได้รับรู้วัฒนธรรมใหม่มากนักได้เรียนรู้ ผมเชื่อว่าจะเข้าสู่ความต่อเนื่องเรื่องวัฒนธรรมของเราได้ง่ายขึ้น”

การเรียนรู้เรื่องของชุมชนไทยและภูมิปัญญาไทยจึงเป็นแนวทางหลักหรือกระแสหลักของทางเลือกนี้ การศึกษาชุมชนจึงเป็นเรื่องหลักของแนวทางนี้

เมื่อภูมิปัญญาไทย/ชุมชนไทยเป็นพื้นฐานสำคัญ สาระหลักของภูมิปัญญาไทยคือพื้นฐานทางศาสนา จิตใจจึงเป็นแก่นสารที่สำคัญตามไปด้วย การนำพุทธศาสนามาเป็นแก่นและแกนกลางของการศึกษา จึงเป็นทางเลือกที่สำคัญเช่นกัน (ไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์, ๒๕๒๔ : ๔๒-๔๕)

ทางเลือกของโรงเรียนแบบใหม่หรือทางเลือกที่ไม่ใช่โรงเรียนเป็นกระแสหนึ่งที่ สำคัญ การเน้นการศึกษาที่บ้าน ที่วัด ใน

โรงเรียน ในองค์กรเอกชนต่าง ๆ รวมถึงใน
 สื่อมวลชนต่าง ๆ จึงเป็นการศึกษาทางเลือก
 ของกระแสที่กำลังเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง
 มหาศาลและหลากหลาย (รุ่ง แก้วแดง,
 ๒๕๔๑, ลีลาภรณ์ นาครทรรพ, ๒๕๓๒,
 อมรวิรัช นาครทรรพ, ๒๕๔๑, จิรพร
 วิทยศักดิ์พันธุ์, ๒๕๓๙, ประเวศ วะสี, ๒๕๔๑,
 พิภพ ธงไชย, ๒๕๓๙,)

เมื่อเปรียบเทียบแนวทางเลือก ๒
 แนวทางนี้แล้วเราจะเห็นภาพที่สอดคล้องกับ
 การศึกษาของต่างประเทศทั้งสามกลุ่มได้
 อย่างชัดเจน ในขณะที่ประเทศในกลุ่มที่พูด
 ภาษาอังกฤษเน้นกระแสสมัยใหม่ กระแส

นานาชาติเน้นประสิทธิภาพ และกลุ่ม
 ประเทศเอเชียตะวันออกและสังคมนิยม
 ก็เน้นแนวโน้มด้วยส่วนหนึ่ง (ดูตารางที่ ๒
 ประกอบ) แต่อีกส่วนหนึ่งในของไทยเราเอง
 ก็มี ๒ กระแสควบคู่ไปด้วยกัน คือ กระแส
 หลักซึ่งเน้นนานาชาติเหมือนประเทศที่พูด
 ภาษาอังกฤษ ส่วนกระแสรองนั้นเน้นชุมชน
 ภูมิปัญญาไทย เหมือนกระแสพื้นฐานเดิม
 ของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกและ
 สังคมนิยม เมื่อพิจารณาควบคู่กัน แล้วเรา
 จะเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาการ
 ศึกษาที่เราจะพัฒนาไปเป็นนโยบายได้ดังนี้

ตารางที่ ๓

เปรียบเทียบภาพรวมทางเลือก ๒ แนวทาง

กระแสหลัก (นานาชาติ)	กระแสรอง (พื้นฐาน)
๑. เน้นตะวันตกโดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่ พูดภาษาอังกฤษ	๑. เน้นภูมิปัญญาไทย/วัฒนธรรมไทย
๒. เน้นสติปัญญาเป็นหลัก	๒. เน้นจิตใจ/อารมณ์ควบคู่กับสติปัญญา
๓. เน้นโรงเรียน	๓. เน้นครอบครัว / ตัวเด็ก
๔. จัดโรงเรียนขนาดใหญ่	๔. เน้นโรงเรียนขนาดเล็ก
๕. จัดระบบหลักสูตร	๕. เน้นทางเลือกที่หลากหลาย
๖. เน้นคุณภาพ/ประสิทธิภาพ	๖. เน้นการยืดหยุ่น
๗. เน้นการจัดการ / เทคโนโลยี	๗. เน้นความร่วมมือ
๘. เน้นการแข่งขัน	๘. เน้นพึ่งตนเอง
๙. กระจายอำนาจการจัดการ	๙. เน้นชุมชน

๓. ข้อจำกัดของสองแนวทาง ข้อจำกัดของกระแสหลัก

ข้อจำกัดของแนวคิดในการพัฒนาและการปฏิรูปเท่าที่เป็นอยู่นั้นจะเห็นได้ชัดเจนว่ากิจกรรมการดำเนินงานและผลของการปฏิรูปไม่ครอบคลุมประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ กิจกรรมการปฏิรูปเท่าที่เป็นอยู่ในแต่ละแนวคิดกิจกรรมจะตกอยู่กับคนเพียงบางกลุ่มบางพวก เป็นการตอกย้ำและยืนยันปัญหาของการศึกษาที่เป็นไปเพื่อคนส่วนน้อยเพื่อคนได้โอกาสอยู่ กรณีของการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเป็นนานาชาติ เราจะได้ผู้สำเร็จเพียงเล็กน้อย แต่คนส่วนใหญ่จะวิ่งตกลู่การแข่งขันไป เราเป็นผู้บริโภคนอกอุตสาหกรรมเมือง แต่ในชนบทเราจะทำอย่างไร เราจะเห็นคนยากจนส่วนน้อยแต่ก็จะถูกเรียกร้องจากคนส่วนใหญ่เช่นเดียวกัน

ข้อจำกัดของแนวคิดในการพัฒนาและปฏิบัติการศึกษาเท่าที่เป็นอยู่ อีกประการหนึ่งคือ การไม่เน้นที่ตัวบุคคลแต่เป็นประโยชน์ภายนอกเห็นประโยชน์ทางวัตถุเห็นประโยชน์ทางรายได้ผลตอบแทน เห็นประโยชน์ทางวิชาการความรู้มากกว่าการเห็นการเติบโตและพัฒนาของตัวบุคคล และในบางกรณีจะเน้นตัวบุคคลแต่ก็เน้นตัวบุคคลเพื่อประโยชน์อื่นมากกว่าเพื่อความสุขของคน ดังที่บางคนเน้นให้เด็กมีคุณภาพสูงเพื่อผลผลิตของโรงงาน เพื่อผลกำไรในการค้าขายนานาชาติ เป็นต้น

ข้อจำกัดประการที่สาม คือแนวคิดในการพัฒนาไม่เน้นที่การรู้จักตนเองของคน

ไม่เน้นที่จิตใจ และอารมณ์ความรู้สึกของคนเท่าที่ควร มุ่งเน้นที่ความต้องการผลประโยชน์และค่าตอบแทนทางวัตถุของคนมากกว่าความคิดและอิมใจในความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันทำให้คุณค่าความดีความงามของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก

ข้อจำกัดประการที่สี่ คือ แนวทางการพัฒนาที่เป็นอยู่จะนำไปสู่ปัญหาใหม่ของการศึกษาก็ ทำให้การปฏิรูปมีปัญหา แก้ปัญหาเป็นลูกโซ่ติดต่อกันไป การจัดการศึกษาเพื่อธุรกิจอุตสาหกรรมแข่งขันทำให้เกิดระบบแพ้ชนะ ระบบแพ้คัดออก ระบบตกลู่เกิดขึ้นอย่างมาก การเน้นความเท่าเทียมทำให้คุณภาพประสิทธิภาพลดลงไป ในขณะที่การเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจะแก้ปัญหาในโลกาภิวัตน์ได้อย่างไรเป็นต้น

ข้อจำกัดบางประการสุดท้ายคือ แนวทางปฏิรูปที่เป็นอยู่จะเป็นการแก้ปัญหาในระยะสั้น เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไม่ใช้การแก้ปัญหายั่งยืนหรือเป็นการแก้ปัญหาในระยะยาวไม่ว่าจะสร้างคนเพื่อทำงานเพื่อธุรกิจ เพื่อการแข่งขัน และหรือเพื่อรักษามรดกไทยเป็นประการสำคัญ

ข้อจำกัดของกระแสรอง

การพัฒนาการศึกษาในแนวของกระแสรองนั้น ในทางปฏิบัติเราจะเห็นแนวทางที่มีคุณค่าหลายประการ แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ไม่สามารถเป็นแผนรวมหลักของประเทศได้เพราะมีลักษณะเฉพาะแหล่งและเฉพาะที่อย่างมาก

ข้อจำกัดประการที่สอง คือ การให้ชุมชนดูแลนั้นแต่ละชุมชนมีความพร้อมไม่เหมือนกัน ความแตกต่างในความพร้อมจึงมีสูง การเตรียมการในเรื่องความพร้อมจึงเป็นเรื่องใหญ่และต้องใช้เวลา

ข้อจำกัดประการที่สามคือ การมีลักษณะอุดมคติจนเกินไป ขาดการเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ ที่มนุษย์จะต้องมีการแข่งขันและมีการร่วมมือด้วยพร้อมกันไป การมองเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียวอาจจะไม่พอ

ข้อจำกัดประการที่สี่คือ การศึกษาทางเลือกหลายประการนั้นเป็นการศึกษาเฉพาะกิจ เฉพาะกลุ่มเมื่อเสร็จกิจ เสร็จกลุ่มก็เลิกกันไป การวางแผนดำเนินการและเตรียมการได้ยาก

ข้อจำกัดประการที่ห้าคือ ในภาพปัจจุบันสภาพการณ์ของโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางพร้อมเทคโนโลยีสื่อสาร การจำกัดตัวอยู่ในชุมชนอย่างเดียวจะดำเนินไปได้โดยยาก

ข้อจำกัดประการที่หกคือ การศึกษาทางเลือกหลายอย่างจึงไม่มีระบบชัดเจน ทำให้การสื่อความหมายและการสานต่อทำได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร

จุดร่วมบางประการ

อย่างไรก็ตามแนวทางการพัฒนาทั้งสองแนวทางก็ยังมีจุดร่วมที่สามารถจะเป็นแนวทางของการศึกษาไทยได้อย่างมากพอ บางประการด้วยกันคือ

๑. การศึกษาจะต้องสร้างความแข็งแกร่งให้กับคนไทยและสังคมไทยอย่างมากพอ
  ๒. ทุกส่วนของสังคมจะต้องเข้ามามีส่วนรับผิดชอบกับการศึกษาโดยเฉพาะในชุมชนของตนเอง
  ๓. จะต้องมีการกระจายอำนาจในการดูแลและจัดการไปสู่หน่วยปฏิบัติให้มากและชัดเจนขึ้น
  ๔. ผู้ที่เกี่ยวข้องและมีผลประโยชน์ทุกคนต้องเข้ามาเกี่ยวข้องไม่ว่ากระแสหลักหรือ กระแสรอง
  ๕. จะต้องมีการเลือกที่หลากหลายให้กับทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็กลุ่มกระแสหลักหรือ กระแสรองก็ตาม
  ๖. การศึกษาในแบบใดกระแสใดก็ตามต้องมีประโยชน์ มีคุณค่ากับ ผู้ เรี ย น และ มี คุณ ภาพ ประสิทธิภาพสูงในทุกขั้นตอน
- แนวทางการร่วมเหล่านี้จะเป็นแนวนโยบายพื้นฐานที่สำคัญของการศึกษาไทยในปัจจุบันและอนาคตต่อไป

ทางเลือกที่สาม : การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์

เมื่อแต่ละทางเลือกมีแนวทางร่วมเช่นนี้ การดำเนินการเพียงแนวทางเดียวคงจะไม่เหมาะสม การผสมผสานจะเป็นข้อจำกัดในทางปฏิบัติ ดังนั้นทางเลือกที่สามที่เน้นตัวมนุษย์เป็นศักยภาพจึงเป็นเรื่องสำคัญเพราะจะใช้ได้ทั้งสองกระแสควบคู่กันไป

ทางเลือกสำหรับการพัฒนาการศึกษาไทยในอนาคตจึงควรจะต้องคิดค้นใหม่ มีเป้าหมายใหม่ และมีแนวทางใหม่ที่เน้นตัวมนุษย์เป็นที่ตั้ง เน้นมนุษย์ในวงกว้างเป็นผลในระยะยาวเป็นสำคัญ แนวทางใหม่จึงควรเป็นแนวทางของการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential Approach) เป็นหลักใหญ่

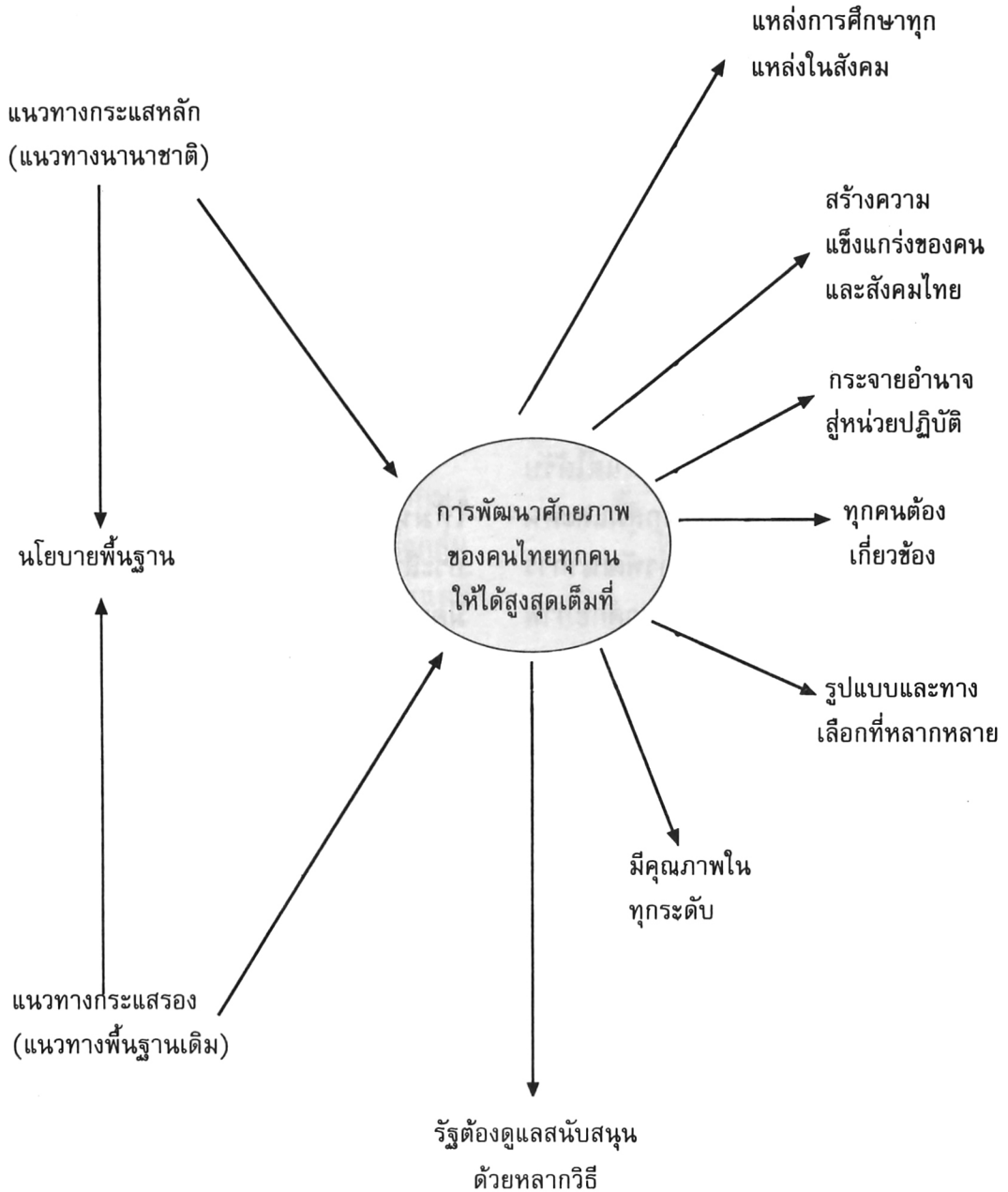
แนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานจากการศึกษาเป็นหลัก โดยมองว่ามนุษย์มีความสามารถ มีศักยภาพมีพลังซ่อนเร้นอยู่อย่างมหาศาล แต่ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ และอย่างกว้างขวาง แต่ได้รับการพัฒนาใช้เพื่อประโยชน์ของกลุ่มและคนอื่น ๆ เพียงบางส่วนเท่านั้น การพัฒนาการศึกษาจึงต้องเน้นให้มนุษย์ได้พัฒนาศักยภาพโดยรวมของเขาให้เต็มที่ เริ่มจากศักยภาพทางปัญญาความคิด เพื่อมนุษย์จะได้ใช้ความรู้ความสามารถของเขาได้อย่างเต็มที่ตามด้วยศักยภาพของเหตุผลเพื่อที่มนุษย์ที่จะได้ตัดสินใจเลือกทางชีวิตและสังคมด้วยตนเองได้ และศักยภาพทางจริยธรรม เพื่อมนุษย์จะได้อยู่กับตัวเองและคนอื่นอย่างมีความสุข มีความสมดุล

การปฏิรูปการศึกษาในแนวนี้ถือว่าการศึกษาเป็นผลในตัวเองไม่มองแต่เพียงว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือของสิ่งอื่น ๆ ของคนอื่น ๆ และของสังคมอื่น แต่การศึกษาเป็นสมบัติของเอกบุคคคล ของตัวเอง คนแต่ละคนจะใช้การศึกษาเพื่อประโยชน์ของตนเองเพื่อพัฒนาศักยภาพของเขาเอง ในสภาพแวดล้อมของเขาเอง และเขาจะพัฒนาสังคมและโลกของเขาเองตามแนวทางไม่ว่ากระแสหลักหรือกระแสรองที่เขาจะต้องเลือกและตัดสินใจจากปัญญา เหตุผล และจิตใจได้รับการพัฒนาอย่างดีแล้ว

การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงจะต้องให้มนุษย์มีศักยภาพ มีเสรีภาพและมีประสิทธิภาพที่จะเลือกชีวิตของเขาอย่างมีความหมาย และมีความเหมาะสมด้วยตัวของเขาเอง แล้วสังคมและโลกก็จะมีศักยภาพ เสรีภาพ และประสิทธิภาพตามมาเอง

แนวทางเลือกของการพัฒนานโยบายในอนาคตจึงควรประกอบไปด้วยการพัฒนาศักยภาพเป็นแกนกลางแล้วอาศัยแนวทางร่วมทั้ง ๖ ประการ เป็นเครื่องประกอบ ดังนี้

ตารางที่ ๔ แผนภูมินโยบายใหม่

ผู้เขียน

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สิบลารัตน์ คณบดี และ อาจารย์ประจำภาควิชาอุดมศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- กษมา วรวรรณ ณ ออยุธยา (๒๕๓๙) **เมืองไทยในความใฝ่ฝันของนักคิดอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง** กรุงเทพมหานคร : กองทุนสนับสนุนการวิจัย
- กิตศักดิ์ จรัสวิวัฒน์ (๒๕๑๕) **การพัฒนากำลังคนระดับกลางในประเทศไทยโดยโครงการเงินกู้ เพื่อพัฒนาอาชีวศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๔** วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์ (๒๕๓๙) **เมืองไทยในความคิดและความใฝ่ฝันของศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์** กรุงเทพมหานคร : กองทุนสนับสนุนการวิจัย
- จีระ หงส์ลดารมภ์ (๒๕๓๒) **“คุณภาพทรัพยากรมนุษย์ หนทางของไทยไปสู่นิคส์” ใน บทบาทของโรงเรียนบนหนทางไปสู่นิคส์** ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น
- ฉันทนา บรรพศิริโชติ และสุริชัย หวันแก้ว (๒๕๓๙) **ความคิดของผู้ใหญ่ วิบูลย์ เข็มเฉลิม** กรุงเทพมหานคร: กองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ประเวศ วะสี (๒๕๔๑) **ปฏิรูปการศึกษา: ยกเครื่องทางปัญญา ทางรอดจากความหายนะ** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (๒๕๔๐) **การปฏิรูปการศึกษาของประเทศเวียดนาม** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (๒๕๒๖) **รายงานการวิจัยเรื่องระบบการศึกษาไทยในรอบสามทศวรรษ (พ.ศ.๒๕๔๙-๒๕๒๐)** กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิภพ ธงไชย (๒๕๓๙) **“ปฏิรูปการศึกษา” : เพื่อความแข็งแกร่งของพลเมืองไทย ใน ยกเครื่องเมืองไทย: จินตนาการสู่ปี ๒๐๐๐** กรุงเทพมหานคร: กองทุนสนับสนุนการวิจัย
- รุ่ง แก้วแดง (๒๕๔๑) **ปฏิวัติการศึกษาไทย** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน
- วิทยากร เชียงกุล (๒๕๓๐) **“การศึกษาช่วยแก้ปัญหาหรือเพิ่มปัญหา” ใน ทบทวนการศึกษาไทย** กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สามทศวรรษแห่งการพัฒนาประเทศไทย (๒๕๓๖)** กรุงเทพมหานคร : ธนาคารทหารไทย
- สังคีต พิริยะรังสรรค์ (๒๕๔๑) **“เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง : ปรัชญารูานะและอนาคต” มติชน** วันพุธที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๑
- สีลาภรณ์ นาคทรรพ (๒๕๓๒) **“ทิศทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ” ใน บทบาทของโรงเรียนบนหนทางไปสู่นิคส์** ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น